

Bulletin european

Anul XI, nr. 95

Octombrie 1982

Noi Tracii

Fondator: Prof. Dr. Josif Constantin Drăgan

HERMENEUTICA TEZAUROLUI DE LA PIETROASA

Nicolae Copoiu și Florin Olteanu

Istoric. Comună Pietroasa se găsește în actualul județ Buzău, mărginită la Nord-Vest de dealul Istrița. Pe dealul Istrița se afla o carieră de piatră, folosită încă din antichitate de către Geto-Daci și ulterior de Romani. În anul 1837 doi pietrari, Ion Lemnaru și Stan Avram, lucrând la scosul pietrei, au găsit cu totul întâmplător unul din cele mai mari tezaure din istoria omenirii: «Cloșca cu puii de aur» sau «Tezaurul de la Pietroasa». Lipsa de cultură și dorința de înavuțire i-a determinat să-l vândă unui antreprenor cu numele Varusi.

După consultarea mai multor specialiști, Varusi cumpără Tezaurul, dar neintuind valoarea lui științifică, îl distruge în cea mai mare parte, cu scopul de a-i micșora volumul.

Șansa, care de data asta a fost de partea științei, a făcut ca stăpânirea să afle despre descoperirea Tezaurului și înstrăinarea lui ilegală. În urma unei anchete dramatice, în timpul căreia cei doi «descoperitori» și-au găsit tragicul sfârșit, din cele 22 piese ce compuneau inventarul Tezaurului, au mai fost recuperate 12 piese.

În anul 1867 Tezaurul a fost prezentat cu succes la Expoziția Universală de la Paris, ulterior fiind solicitat pentru 6 luni de către conducerea marelui muzeu englez «South-Kensington». Tezaurul l-a dus la Paris Alexandru Odobescu, care, acceptând invitația muzeului englez, a fost învinuit de către Cezar Boliac că ar fi vândut prețiosul Tezaur. Acuzațiile au continuat, terminându-se cu concluzia că Al. Odobescu aranjase vânzarea către Englezi în schimbul a trei milioane de franci și obligația cumpărătorilor de a preda guvernului român o copie de pe Tezaur.

O altă tragedie națională s-a întâmplat în noaptea de 1 – 2 decembrie 1875, când un oarecare Panaitescu reușește să fure Tezaurul din Muzeul Național de antichități. Fiind prins, Tezaurul a putut fi recuperat, dar piesele suferiseră o nouă mutilare. Seria accidentelor continuă în anul 1884, când în urma unui mare incendiu la muzeu, Tezaurul a fost scăpat numai datorită eroismului militarilor pompieri.

În anul 1917, pe timpul primului război mondial, de teama că valorile naționale culturale ale României să nu fie pierdute, s-a hotărât ca Tezaurul împreună cu alte valori să fie duse în Rusia.

După o absență din țară de 39 ani Guvernul Sovietic hotărăște ca valorile depuse să fie restituite împreună cu Tezaurul. În prezent, după ce a trecut prin atâtea «furtuni», se află la Muzeul Național de Istorie al R.S.R.

Stadiul cercetării. Al. Odobescu, om de înaltă erudiție și ținută științifică, și-a consacrat 30 de ani studiului despre Tezaur, întocmind lucrarea «Tezaurul de la Pietroasa». Plecând de la analiza scrierii, pe care a considerat-o «runica gotică», conchide: Tezaurul a aparținut unui Șef de Stat și Mare Sacerdot al unui cult păgân getic, fiind utilizat ca vase pentru depus ofrandă la zei, sau podoabe vestimentare. Cezar Boliac și Nicolae Densusianu au încercat să demonstreze că Tezaurul a aparținut Geto-Dacilor, însă au fost copleșiți de autoritatea științifică a lui Odobescu. În prezent C. Burda propune o ipoteză originală încercând să demonstreze că procesul tehnologic corespunde artei geto-dacice. Institutul de fizică atomică își propune să dovedească teza că aurul a aparținut minelor din Dacia.

După o sută de ani de la apariția lucrării lui Odobescu, în urma descoperirilor arheologice, publicarea unui imens material bibliografic de istoria religiilor păgâne oferit de Mircea Eliade și C. Daniel, se impune realizarea opticii lui Al. Odobescu.

Hermeneutica Tezaurului am executat-o în mai multe etape și anume: Descifrarea unor piese cu ajutorul matematicii și astronomiei; Identificarea zeităților în funcție de simboluri și totemuri; Analiza evenimentelor istorice din acea perioadă în lumina noilor descoperiri istorice și arheologice; Identificarea Oracolului de la Aluniș și a unui Zigurat în Muntele Siriu. Piesele studiate și descifrate sunt: Tava sau platoul, Patera cu idoli, Fibulele, Coșulețul octogonal și cel dodecagonal, Cana oenochoe.

Tava (platoul) fig. 1. Al. Odobescu a denumit-o astfel, atribuindu-i funcția de «vas pentru depus ofrandele la zei». Nomenclatura devine improprie în urma identificării și descifrării simbolurilor astronomice și astrologice, ce sunt incizate pe platou. Hermeneutica demonstrează utilizarea în antichitate a acestei piese în astronomie și divinație ca un «disc cosmogonic».

Pe marginea exterioară are un număr de 235 «perle de aur» (a), cifră ce corespunde numărului de 235 lunații ale «Ciclului metonian». Acesta avea 19 ani cu structura 12 ani a 12 luni și 7 ani a 13 luni și era utilizat în corectarea «calendarului lunar» în care anul avea 354 zile, pentru a-l pune de acord cu anul astronomic de 365 zile.

Spre interiorul Discului se află un cerc concentric (b), compus din 55

triunghiuri cu vârful spre interiorul piesei (c) și 55 triunghiuri cu vârful spre interior (d).

În fiecare șir de triunghiuri, 54 de triunghiuri au incizate un număr de 5-10 liniuțe verticale, iar al 55-lea triunghi are incizate 3 triunghiuri ascuțite (a 1). Acest triunghi l-am considerat drept origine (zero), sau indicator al sensului de numărare și citit triunghiurile cu liniuțe verticale.

Numărând liniuțele din triunghiurile cu vârful spre exterior, am găsit 379, cifră ce corespunde duratei «Perioadei sinodice a planetei Saturn». Și-n acest «șir» 5 triunghiuri, cu câte 5 liniuțe, în total 25 de liniuțe, pe care scăzându-le din 379, rezultă un număr de 354 și corespunde duratei în zile a «calendarului lunar». Scăzând din 54 de triunghiuri cele 5 triunghiuri cu cinci liniuțe, rezultă un număr de 49 săptămâni ale anului calendaristic lunar «dacic».

Trei triunghiuri a cinci liniuțe împart anul lunar pe Disc în patru anotimpuri.

Numărând liniuțele din triunghiurile cu vârful în jos, a rezultat un număr de 399 liniuțe și corespunde «Duratei perioadei sinodice a planetei Jupiter». Suma liniuțelor de pe ambele «șiruri» este de 778 și corespunde Duratei perioadei sinodice a planetei Marte. Aceste trei «planete» trecute pe Disc prin «Durata perioadelor sinodice» împreună cu Soarele formau în antichitate «Crucea Cosmică», ce era utilizată în măsurători astronomice și astrologice.

Pe Disc se află un număr de 493 de «Perle de aur» dispuse sub «Cercul Concentric» (e). Durata perioadei sinodice a planetei Venus este de 584 zile.

La *Mayasi* Ciclul Venusian de 584 zile era compus din: 236 zile de vizibilitate a Planetei, ca stea de dimineață (Luceafăr), 90 zile de vizibilitate (Conjunția superioară), 250 zile de vizibilitate ca stea de seară și 8 zile de invizibilitate (Conjunția inferioară). Calculând zilele de vizibilitate rezultă un număr de 486 zile. Pentru teritoriul țării noastre și în timpul când a fost utilizat Tezaurul este posibil ca perioada de vizibilitate a planetei Venus să fi fost de 493 zile.

În această situație planeta Venus este trecută prin 493 «perle de aur». Spre interiorul Discului se găsește un cerc ca un «sistem floreal» (simbolul Soarelui) compus din 17 petale, cifră ce corespunde cu numărul de «zei» de pe «Pateră». Penultimul cerc concentric are sistemul floreal compus din 29 petale și corespunde duratei în zile a unei «luni lunare». Înmulțind 17 cu 19 rezultă 493, cifră ce corespunde numărului de perle de aur.

Din acest ultim calcul se reține corelația între numărul zeilor de pe Pateră (17), numărul petalelor 17 (din sistemul floreal) și durata de vizibilitate a planetei Venus, indicându-ne că și planeta Venus era utilizată în astronomie.

Planeta Venus în antichitate mai era necesară pentru evidența unor sărbători păgâne.

Se poate conchide că Discul cosmogonic are trecute pe el cele șapte planete cunoscute în lumea antică: Jupiter, Saturn, Marte, Soarele, Venus, Luna și Pământul (în centrul Discului), demonstrându-se sistemul geometric al lui Ptolomeu. Prezența acestor planete confirmă că Discul era utilizat ca

un abac pentru astronomie și astrologie împreună cu celelalte piese.

Lucrând la Hermeneutica pieselor am putut identifica și scrierea cifrelor de la 1-10 la Geto-Daci.

Dacii scriau prin liniuțe, simbolul pe care-l reprezintă cifra de azi fiind redat printr-un număr de liniuțe. Exemplu: cifra 7 era însemnată prin șapte liniuțe verticale, ca pe răboj. Scrierea fiind socotită sacră, liniuțele erau înscrise într-un triunghi. Numărul de puncte reda valoarea simbolică a cifrei respective. Exemplu: cifra 3, un triunghi cu trei puncte.

Coșulețele octogonale și dodecagonale (fig. 1a și 2) au fost prezentate până acum drept vase de pus ofrande la zei. Formele și dimensiunile acestor «coșulețe» încorporează însă unele cifre, care ne duc iarăși cu gândul la semnificații astronomice.

În Grecia antică Platon considera poliedrele drept simboluri: Tetraedrul reprezenta *focul*, Cubul reprezenta *Pământul*, Icosaedrul (poliedrul cu 20 de fețe plane) reprezenta *apa*, octaedrul reprezenta *atmosfera*, iar dodecaedrul era *modelul* după care Zeus a construit Cosmosul. Cele două piese din tezaur, prin similitudine, reprezentând octaedrul și dodecaedrul își găsesc explicația în filosofia lui Platon. Piesa octogonală (fig. 1a), pe lângă faptul că simboliza atmosfera, înmagazinează și o relație matematică socotită sacră în antichitate.

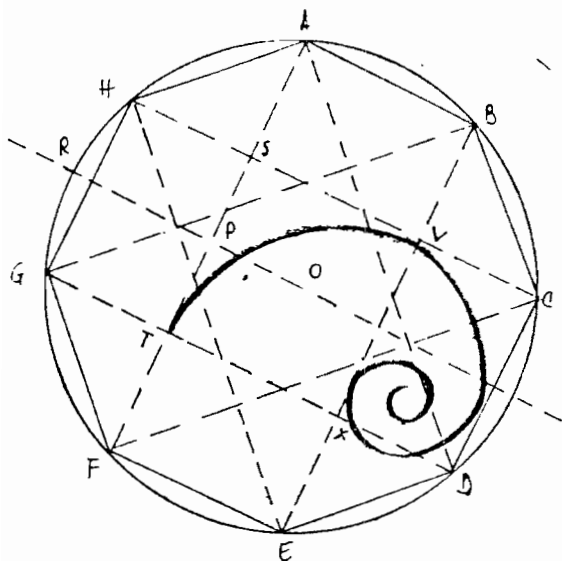

Fig. 1a. Coșulețul octogonal

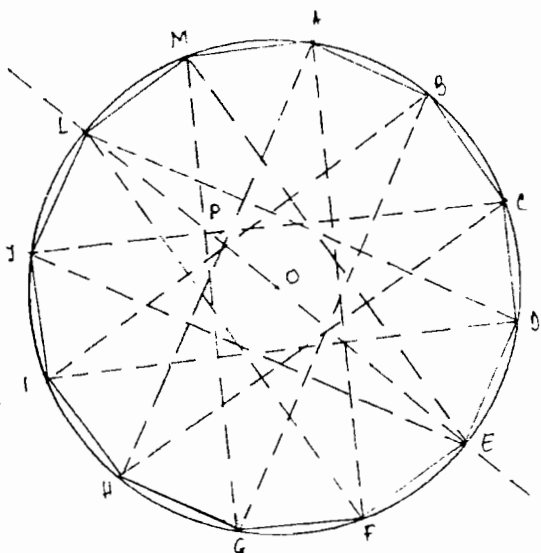

Fig. 2. Coșulețul dodecagonal

În cercul trigonometric cu raza 1 am construit octogonul și octogonul stelat (fig. 1a). Latura octogonului stelat (A,F) împarte raza cercului (O,R) în 1,618033 (medie proporțională). Acesta a fost socotit «număr de aur» și era sacru în antichitate, deoarece se interpreta că Natura și Cosmosul erau construite în acest raport.

Numărul de aur mai rezultă din așa numitul «Șir al lui Fibonacci» - o formulă matematică cunoscută din antichitate, dar care poartă numele unui savant din secolul al XII-lea, ce a redescoperit-o.

Se cunoaște forma Constelației noastre de spirală cu două brațe, în care Soarele este la extremitatea brațului al doilea. Tocmai din această cauză numărul de aur era socotit sacru. Simple coincidențe? Leonardo da Vinci a utilizat acest «raport de aur» în realizarea marilor sale opere. «Numărul de aur» a mai fost folosit în construcția Partenonului și a bisericilor gotice. Am construit spirala logaritmică în dreptunghiul ce formează în cadrul octogonului stelat (fig. 1a) și care are laturile aproximativ în raportul de aur.

Piesa dodecagonală (fig. 2) având douăsprezece fețe, reprezintă anul solar cu cele douăsprezece luni și în același timp Zodiacul.

Egiptenii utilizau pentru măsurători astronomice Polosul, o emisferă în care erau înscrise douăsprezece laturi și o sferă în centru. Umbra lăsată de astru pe interiorul vasului marca zilele și lunile. Polosul era utilizat și-n astrologie.

Dodecagonul de aceeași formă ca și Polosul la Egipteni, a avut tot o astfel de întrebuințare.

Pereții dodecagonului arată că au servit drept «Armilă», un dispozitiv prin care se putea determina poziția astrilor. Prezența «panterelor» pe marginea pieselor simbolizează apartenența lor la cultul lui Dionisie.

(va urma)

DE DOUĂ MII DE ANI

Aud în minte-același cântec,
cu-aceleași doruri strămoșești
venind din cronici mărturie
a permanenței românești,

Florica Dumitrescu

Pe acest pământ de împlinire
crescut în ora neatârării
când s-a unit pentru vecie
rotund, destinul nou al țării.

Simt valuri cum au înroșit
pământ și cer în greul mers
către izbânda nemuririi
patriei în univers.

De două mii de ani încoace
pulsează același sânge-neam,
aceleași limbă, obiceiuri,
înscrise-s pe același ram.

Rămâi de-a pururea ca munții
cu măreție în privire,
crestând în dulcea-nseninare
o mare carte de iubire.

TRACO-DACII IN VIZIUNEA UMANIȘTILOR ȘI ILUMINIȘTILOR ROMÂNI

Ștefan Pascu

(urmare)

Cel mai erudit și mai multilateral este principele Dumitrie Cantemir, istoric, scriitor, filosof, etnolog, geograf și compozitor, al cărui nume figurează alături de cei mai mari oameni de cultură, pe frontispiciul Bibliotecii Sainte-Geneviève din Paris. Membru al Academiei din Berlin, Cantemir știa că Dacii, care se trăgeau din același neam și aveau aceeași origine cu Geții, conduși de regele lor Burebista au purtat războaie cu Bastarnii și au ocupat întreaga Dacie, și că de atunci se numesc Daci, iar cei care au rămas în afara Daciei continuau să se cheme Geți. Eruditul istoric preiluminist cunoștea realitatea și în ceea ce privește extinderea Geto-Dacilor dincolo de frontierele statului lor. Mai știa că regele Decebal, conducător de oști foarte valoros și înțelept, guverna peste toate teritoriile etnice românești, peste Moldova, Valahia și Transilvania, și anume de la izvoarele Tisei și până la vărsarea ei, peste teritoriile de la Dunăre până la vărsarea Nistrului și peste cele de pe Bug și la nord până la Carpații septentrionali. În epoca de maximă extensiune, afirmă Cantemir, «infinita întindere a Daciei» ajungea la apus până la Buda și la răsărit până la Marea de Azov, iar spre miazăzi până la Iliria. Cantemir mai notează în *Hronicul Româno-Moldovlahilor* că Dacii au învățat de la colonii romani limba latină și astfel «limba lor s-a amestecat cu latina». Concepții juste, științifice, emise încă de la începutul secolului al XVIII-lea. În prima fază se practica bilingvismul: în familiile Dacilor se vorbea limba dacă, în relațiile oficiale se vorbea latina. Limba latină a învins și astfel româna e o limbă neolatină.

Un exemplar al eruditei opere scrise de Cantemir a ajuns la Blaj, centrul cultural cel mai important de atunci al Românilor din Transilvania,

TRACO
Symposium Internacional de
TRACOLOGIA

ANTIGUOS PUEBLOS EUROPEOS
MIGRACIONES, INTER-RELACIONES

EDITA: MARBURG, 1991

FUNDACION EUROPEA DRAGAN
Natalio S. Sotomayor, Director, Madrid
c/ de S. de Dragan, 3, P.º 1.º, 28014, MADRID, S.

supranumit și «mica Romă», centru al renașterii naționale, cu școli bine organizate și cu mari filologi și istorici. Printre aceștia se numărau și Samuel Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior și alții, care după ce studiaseră la Roma și Viena și aprofundaseră în biblioteci și arhive cunoștințele lor despre istoria poporului român, întorși la Blaj au putut lua cunoștință de *Hronicul* lui Cantemir, devenit pentru ei un fel de ghid de studiu.

Era secolul al XVIII-lea, «Le grand siècle», dominat de ideologia iluministă. Programe politice, reforme sociale, opere de mare valoare științifică coboară din sferele înalte ale cercurilor intelectuale și pătrund în conștiința maselor populare. Dezvoltarea conștiinței naționale, dialectica dezvoltării componentelor principale ale progresului social și a emancipării naționale, demonstrează evoluția către o maturizare a acestor componente. Limba și cultura română pătrund în viața cotidiană. Publicații de tot felul și opere manuscrise au asigurat triumful limbii și culturii românești unitare în toate domeniile.

În aceste împrejurări ne explicăm foarte bine de ce țărani din județul Hunedoara s-au plâns în 1761 la Congregația nobiliară că erau tiranizați de nobilii unguri, tocmai ei, băștinași în Transilvania și descendenți din vechii Daci.

Horea, căpetenia răscoalei populare din Transilvania în 1784, n-a fost supranumit de contemporani «rex Daciae»?

Ideea a pătruns în conștiința maselor populare și a intelectualilor români, de la care a ajuns să fie cunoscută în cercurile diplomaților europeni; aceștia, cunoscând atașamentul Românilor pentru tradiția dacă, s-au gândit în al nouălea deceniu al secolului al XVIII-lea să facă din Dacia și regatul Dacilor (*Royaume des Daces*) un stat independent format din cele trei principate române, Moldova, Valahia și Transilvania.

Reprezentanții Școlii Ardelene, susținători ai romanității pure a Românilor, recunoșteau eroismul dovedit de Daci în războaiele cu Romanii, ca și faptul că unele triburi dace supraviețuiseră în afara Daciei romane. Poate fi citat în această privință Samuil Micu, care își intitula una din cărți *Brevis historica notitia originis et progressus nationis Daco-Romanae seu ut quidem barbaro vocabulo appellant Valachorum ab initio usque ad saeculum XVIII*. De asemenea Gheorghe Șincai, își intitula traducerea latină a operei sale principale «Chronicum Daco-Romanorum sive Valachorum plurime aliarum nationum». Petru Maior își dedica lucrarea sa erudită «Istoria pentru începutul Românilor în Dacia» poporului român care a locuit fără întrerupere în Dacia înfruntând atâtea secole furtunoase. El a subliniat de mai multe ori prezența Dacilor dincolo de frontierele Daciei romane.

În același timp un preot din Rășinari, Sava Popovici, rostea într-o predică duminicală o adevărată lecție despre originea poporului român, afirmând că, după înfrânge, unii Daci s-au ascuns, alții au emigrat în alte țări, iar ceilalți s-au refugiat pe coline și în păduri. Curând ei s-au întors de acolo și au conviețuit cu Romanii. Aceștia s-au căsătorit cu fete ale Dacilor, s-au înrudit cu aceștia și au rămas pe aceste meleaguri. În cuvintele lui Sava Popovici găsim logica și înțelepciunea populară, rod al bunului simț.

În schimb, în cazul lui Ion Budai Deleanu, explicarea originii

poporului român se face prin erudiție. Motivarea studiului - încă inedit și păstrat la Biblioteca Academiei Române - «De originibus populorum Transilvaniae» este mai întâi necesitatea și apoi folosul pentru patrie. Autorul, mare erudit, istoric, filosof și dramaturg, demonstrează înrudirea dintre Geto-Daci și Traci, cărora le dedică un amplu comentariu, din care se vede cât de bine cunoștea acest reprezentant al Școlii Ardelene istoria și civilizația tracă. Astfel, el amintește originea lor indo-europeană, așezarea în spațiul carpato-balcanic încă din «timpuri imemorabile», marele număr și rolul important al Tracilor în viața politică și culturală din antichitate. Pentru a demonstra originea și înrudirea dintre popoarele indo-europene sunt invocate în primul rând argumente lingvistice. Adesea etimologiile lui Budai Deleanu sunt forțate, ca și teza descendenței dace a Slavilor cu argumente luate din Vechiul Testament și confruntate cu tradiții profane, și anume Hesiod (*Teogonia*), Aristofan (*Păsările*), Ovidiu (*Metamorfozele*). Din marele trunchi al Tracilor - susținea Budai Deleanu - s-a desprins poporul Dacilor de la nord de Dunăre, care avea să joace un rol mare în istoria politică și culturală a Europei din acele timpuri. Iluministul Budai Deleanu, mai erudit și mai realist decât ceilalți din acest punct de vedere, dovedește convingător că Dacii, un popor atât de puternic și de capabil să reziste mult timp Romanilor, nu puteau dispărea de pe scena istoriei fără să lase urme. Intr-adevăr ei n-au dispărut, ci au continuat să trăiască alături de Romani și împreună, Dacii și Romanii, au întemeiat «Dacia felix».

Tot la începutul secolului al XIX-lea, alt istoric, de astă dată din Valahia, Naum Râmniceanu, mai puțin erudit decât Budai Deleanu, a dovedit o intuiție la fel de corectă în cele două lucrări ale sale «Despre originea Românilor» și «Cronica». El demonstrează că Dacia era o țară foarte întinsă, locuită mai întâi de Daci și Geți, popoare politeiste și atât de curajoase în război încât Romanii au fost nevoiți să le plătească tribut. Râmniceanu cunoștea și el frontierele Dacilor, și anume la sud Dunărea, de la vărsarea Tisei până la Marea Neagră, la răsărit Nistrul, la nord Polonia, iar la apus Pannonia, adică exact teritoriul etnic al Românilor. Râmniceanu apreciază că numărul prizonierilor Daci luați de Romani se ridica la 250.000, fără a pune la socoteală pe nou-născuți - cifră desigur exagerată. Dacii au rămas în casele lor, folosite de Romani pentru diverse lucrări și deasemenea drept locuințe în coabitare cu Dacii. După ce Dacii au învățat latina nu numai că au trăit foarte bine laolaltă cu Romanii, dar s-au și înrudit cu ei prin căsătorie. Dacii s-au romanizat, proces natural, cum s-a întâmplat și cu celelalte popoare neolatine: Spaniolii, Italienii, Francezii etc. Concluzia lui Râmniceanu este logică: noi, Români nu suntem Romani puri, ci Daci amestecați cu elemente romane. Cronicarul român mai adaugă și elementul grec, adus în Dacia de coloni de origine grecească stabiliți în Dacia în același timp cu Romanii. Naum Râmniceanu nu știa că elementele grecești au pătruns în Țările Românești în Evul Mediu, și exagera importanța adstratului față de substrat și superstrat. Concluzia la care ajunge Râmniceanu este că Romanii sunt descendenții Romei, dar aportul Dacilor e foarte important. Romanii pot fi considerați deci Romani din punctul de vedere al limbii și în parte Daci din punctul de vedere al limbii și al sângelui. Dacismul

lui Naum Râmniceanu apare clar din dedicația *Cronicii* sale: un autor își dedică opera sa patriei dragi a Dacilor.

Era vremea în care scriitorul bănățean Dimitrie Țichindeal se adresa «onoratei națiuni daco-române din Banat, Transilvania și Moldova; în care istoricul grec din Valahia Dionisie Fotino își intitula cartea sa *Istoria vechii Dacii*; în care omul de știință maghiar Andrea Huszti își intitula cartea sa «Dacia antică și nouă». Era epoca dominată de ideologia iluministă ilustrată de savanți de renume, istorici, lingviști, etnologi și juriști, cărora istoriografia contemporană trebuie să le fie recunoscătoare, măcar pentru înalta lor conștiință și pentru știința lor erudită.

RISCURILE HIPERCORECTITUDINII

III

CUVINTE CU «ETIMOLOGIE NECUNOSCUTĂ»

Ion Coja

Mai mult ca oricând au fost, în presa din ultimii ani, discuțiile pe teme etimologice și mai ales în jurul numeroasei categorii de cuvinte considerate a fi cu «etimologie necunoscută». Discuțiile au fost provocate și purtate mai ales de către «nespecialiști», adică de persoane care nu lucrează nici la Universitate, nici la Academie, în vreunul din institutele ce funcționează tocmai în scopul de a afla, printre altele, și ce etimologie au cuvintele limbii noastre. Unii dintre opinenți au părut chiar iritați de «seninătatea» și, chipurile, ușurința cu care în dicționarele limbii române sunt consemnate aceste cuvinte cu «et. nec.», părându-li-se că numărul lor cel mare ar denota o anume atitudine din partea lingviștilor noștri, în general, și în special din partea autorilor de dicționare, vizut fiind în primul rând *Dicționarul explicativ al limbii române contemporane*. O atitudine de capitulare dinaintea efortului cercetător sporit pe care-l reclamă etimologia acestor cuvinte și de abdicare de la obligațiile științei de a ne pune în față rezultate precise.

Dacă nu mă înșel prea tare, în subtext a fost pus în discuție și actualul spirit universitar și academic, acuzat de o anumită suficiență și blazare. Indiferent de motivele și de realitatea acestor acuzații, trebuie să fim de acord că Universitatea și Academia nici pe departe nu pot, nici măcar pretinde, să monopolizeze interesul și pasiunea pentru cercetarea limbii române, fie și-n acest domeniu de înaltă specialitate care este etimologia cuvintelor în discuție. Cele două venerabile instituții nici nu pretind așa ceva.

«Amestecul» nespecialiștilor în problemele de istorie a limbii române este mai vechi și rezultă, în ultimă instanță, dintr-un larg interes public, deosebit de viu la noi, pentru chestiunile referitoare la limba ce o vorbim. Rezultatele acestui amestec sunt și bune, și rele, de aceea atitudinea noastră va trebui să difere de la caz la caz, refuzând o respingere de principiu (sau de plano, cum se zice mai des în ultima vreme) a colaborării cu nespecialiștii care, adeseori, sunt foști colegi de facultate cu specialiștii consacrați uneori printr-o norocoasă dispoziție de repartizare la absolvirea studiilor universitare. Și cum de ani de zile absolvenții, inclusiv cei mai merituoși, ai facultăților de filologie nu au mai putut prinde un loc la Universitate sau în institutele de cercetare, trebuie să ne așteptăm ca generația cea mai tânără de filologi, de lingviști (sub 35 de ani), dacă cumva există, să o aflăm mai ales în afara instituțiilor academice și universitare.

Așadar, să examinăm cu toată atenția punctul de vedere emis de unii «nespecialiști» (ghilimelele devin astfel obligatorii) în problema cuvintelor cu etimologie necunoscută. Deși foarte explicit, raționamentul lor ar fi următorul: dintre toate originile posibile, numai originea traco-dacă nu poate fi probată prin luarea în considerație a limbii respective, întrucât aceasta nu a fost practic consemnată în scris. Prin comparație cu albaneza, limbă descinzând din iliră, care se înrudea cu limba Tracilor, s-a identificat un număr de cuvinte, păstrate în română și albaneză, care sunt considerate a fi cu certitudine de origine autohtonă. Dar e de la sine înțeles că în afara acestor cuvinte se vor fi păstrat în română și cuvinte autohtone pe care nu le mai putem identifica prin comparație cu albaneza, fie pentru că nu s-au păstrat în albaneză, fie pentru că, de la bun început, nu intrau în fondul lexical comun limbilor iliră și traco-dacă. Existența acestor cuvinte, a unor cuvinte dacice ce nu pot fi identificate ca atare prin metodele clasice, este sigură. Iar unica posibilitate de a le identifica ar fi aceea că acestor cuvinte nu le putem găsi etimologia nici în latină, nici în celelalte limbi, bine atestate, din care se știe că româna a mai împrumutat cuvinte; limbile slave, maghiara, greaca, germana, turca etc. Așadar, unui cuvânt a cărui etimologie nu o cunoaștem e foarte verosimil să-i atribuim o origine autohtonă.

Grosso modo acest raționament merită toată atenția, chiar dacă o serie de obiecții, de detaliu, trebuie făcute. În stadiul actual al etimologiei limbii române acest raționament este corect însă numai statistic, justificând ipoteza că din cele peste 3000 de cuvinte cu etimologie necunoscută cele mai multe sunt de origine autohtonă, fără să putem preciza care anume. De aceea, reproșul făcut dicționarelor noastre nu este prea întemeiat. Aceste dicționare discută fiecare cuvânt în parte, ce etimologii are. Cu fiecare cuvânt fără etimologie cunoscută se constituie însă categoria acestora și problema propriu-zisă a cuvintelor cu etimologie necunoscută. Această problemă da, o putem consemna ca atare și discuta. Mai puțin într-un dicționar, fie el și etimologic (asemenea dicționar nici nu există încă, pentru întregul lexic românesc), și mai mult într-o istorie a limbii române sau într-o lucrare dedicată acestei chestiuni. Or încă nu s-a scris acest capitol din istoria limbii române. Și nici nu există o lucrare pe acest subiect, trebuie să recunoaștem, real și important. De aceea, spre a începe să umplem acest spațiu gol din câmpul vast al

preocupărilor lingvisticii românești, împreună cu alți colegi, studenți și profesori, ne-am apucat să facem un *Dicționar al cuvintelor cu etimologie necunoscută*, care va cuprinde, pe lângă inventarul cuvintelor în cauză și al ipotezelor emise pentru fiecare, și o parte teoretică, de comentariu al acestei situații ce iese din tiparele etimologiei clasice.

Rezolvarea finală a problemei cuvintelor cu etimologie necunoscută reclamă însă efortul *conjugat și organizat* al lingviștilor specialiști în limbile cu care româna a venit în contact. Este meritul «nespecialiștilor» de a fi semnalat o problemă pe care cei pierduți în cercetări de detaliu nu o luau în considerație. Este obligația specialiștilor de a o lua în lucru, acțiune în care aportul «nespecialiștilor», se înțelege, nu este exclus. Numai după ce, în urma unor intense cercetări orientate în acest sens, se va fi ajuns la un inventar cât de cât definitiv de cuvinte a căror etimologie să fim siguri că n-o putem afla în limbile cunoscute din care româna a împrumutat, numai atunci ne putem gândi să alegem din aceste cuvinte pe cele de origine *probabil* autohtonă, traco-dacă. Cum le vom alege? Printre altele și după criteriul sensului. Bunăoară un cuvânt ca *stejar*, dacă nu-l putem explica prin nici o altă limbă, e probabil că ne vine de la Daci, cum au și presupus unii. Acad. Ion Coteanu, în articolul său din «România literară» pentru a demonstra greșala celor ce admit din principiu că sunt vechi, prelatinești, autohtone cuvintele cu etimologie necunoscută, co-mentează etimologia cuvintelor *otuzbir*, *malacof* și *geamblac*. Alegerea acestor cuvinte nu mi se pare cea mai potrivită. Despre asemenea cuvinte cred că nimeni nu a susținut vreodată că ne vin de la Daci. Nimănui nu i-ar trece prin minte că *gemblac*, «partea superioară a sondei de petrol», a funcționat și în limba lui Decebal, chiar dacă păcură se extrăgea încă de pe atunci, dar nu cu sondele. Un cuvânt ca *malacof*, legat de ceva atât de trecător cum e moda, nu va fi niciodată bănuț ca autohton. Dintre cuvintele cu etimologie necunoscută, sunt de origine autohtonă *probabilă* cuvintele des folosite, care au dat naștere unui număr mare de derivați, care au intrat în expresii și locuțiuni care, prin sensul lor, puteau să figureze în universul material și spiritual al celor ce locuiau părțile noastre în urmă cu 2000 de ani. Nu cuvinte ca *otuzbir*, *malacof* și *geamblac* ar determina pe cineva să propună lingviștilor o problemă a cuvintelor «cu etimologie necunoscută».

Credem, de asemenea, că nu e vorba de «propunerea de a lua în totalitatea lor cuvintele a căror acțiune nu o cunoaștem încă drept cuvinte provenite din *cutare sau cutare limbă* (n.n.), ci este vizată numai limba de substrat a Geto-Dacilor, din care un mare număr de cuvinte rămase în limba latină învățată de aceștia, preluate și de coloniștii romani, ar explica deocamdată cel mai bine numărul foarte mare de cuvinte cu origine necunoscută. Firește, nu pe toate. Datoria noastră e să prezentăm lucrurile exact, prezentare din care va rezulta situația inedită în care ne aflăm, greu de abordat prin procedeele clasice ale etimologiei, drept care va trebui să elaborăm o metodologie nouă. În cadrul acesteia vom uza de concepte noi, bunăoară cel de *etimologie negativă*, pentru a denumi ipoteza ce rezultă din excluderea tuturor ipotezelor strict verificabile (după modelul conceptului de *definiție negativă*) fiind, un procedeu prin care ajungem la etimologii *pro-*

babile, concept la care suntem obligați de fapte să recurgem.

Credem, de asemenea, că nu e vorba de «propunerea de a lua în totalitatea lor cuvintele a căror acțiune nu o cunoaștem încă drept cuvinte provenite din *cutare sau cutare limbă* (n.n.), ci este viztaă numai limba de substrat a Geto-dacilor, din care un mare număr de cuvinte rămase în limba latină învățată de aceștia, preluate și de coloniștii romani, ar explica deocamdată cel mai bine numărul foarte mare de cuvinte cu origine necunoscută. Firește, nu pe toate. Datoria noastră e să prezentăm lucrurile exact, prezentare din care va rezulta situația inedită în care ne aflăm, greu de abordat prin procedeele clasice ale etimologiei, drept care va trebui să elaborăm o metodologie nouă. În cadrul acesteia vom uza de concepte noi, bunăoară cel de *etimologie negativă*, pentru a denumi ipoteza ce rezultă din excluderea tuturor ipotezelor strict verificabile (după modelul conceptului de *definiție negativă*) fiind un procedeu prin care ajungem la etimologii *probabile*, concept la care suntem obligați de fapte să recurgem.

Ipoteza originii probabil autohtone a unui cuvânt, spre a-și spori probabilitatea, va putea fi verificată în contextul indo-european, atât cât ne permit cunoștințele din acest domeniu. Să reținem părerea prof. G. Ivănescu, în acest sens: «Singura cale mai teoretică pentru soluționarea problemei elementelor trace și dace din română este aceea pe care au urmat-o cercetători de mai târziu, ca Al. Philippide, G. Pascu, Th. Capidan, G. Giuglea, Al. Graur, I.I. Russu, G. Reichenhron, C. Poghirc, A. Vraciu și autorul prezentei lucrări. Ea constă în a apropria elementele lexicale obscure ale limbii noastre de elementele lexicale ce le-ar putea corespunde în limbi indo-europene ca greaca veche, sanscrita, limbile slave, limbile germanice etc. Prin aceste apropieri devine plauzibilă ideea că traco-daca avea termenul corespunzător și că l-a transmis românei. Faptul că sferele de activitate la care se referă acești termeni - viața de pădure, păstoritul etc., - au la Români origini trace și dace întărește astfel de ipoteze lingvistice. Desigur, o parte din elementele lexicale române a căror etimologie latină, slavă, greacă, maghiară, turcă etc. n-a fost găsită, sunt de origine traco-dacă. Originea traco-dacă a unui termen român nu poate deveni însă o certitudine decât dacă termenul român intră într-un sistem de comparații indo-europene care să respecte dezvoltările fonetice ale diferitelor limbi indo-europene și să ducă la stabilirea unor corespondențe fonetice regulate și în ce privește limba traco-dacă.(...) Astfel, româna devine un izvor de informații pentru limba traco-dacă și putem spera că, printr-o asemenea procedură, vom reuși să obținem despre traco-dacă informații care nu pot fi oferite de nici un alt izvor.» (*Istoria limbii române*, p. 252-253).

Dar nici în acest fel nu vom epuiza inventarul de cuvinte din substrat. Așa cum româna a păstrat un număr mărișor de cuvinte latinești pe care nu le mai întâlnim în celelalte limbi romanice, la fel și traco-daca va fi avut un număr mare de cuvinte care nu aparțineau lexicului indo-european comun, cuvinte din care o parte se va fi păstrat în limba noastră și a căror identificare, deși aproximativă, nu se va putea face decât prin etimologie negativă.

Credem, de aceea, că orice discuție cu privire la cuvintele autohtone din

lexicul românesc va trebui să facă o referință, în sensul celor de mai sus, la numărul mare de cuvinte cu etimologie necunoscută, dintre care un număr însemnat vor fi fiind traco-dace.

Convingerea noastră e că pentru multe din cele 3-4000 de cuvinte românești cu etimologie necunoscută e vorba de etimologie *încă* necunoscută. Iată un exemplu; *oină*, dat în DEX cu *et. nec.* Nu demult, în teza de doctorat a unui coleg specialist în limbi turco-tătare, am găsit cuvântul *oina*, atestat în toate limbile turcice, și însemna «a se juca», posibil etimon al cuvântului românesc. Dacă se va fi formulat deja această ipoteză (dacă nu mă înșeală prea tare memoria, ipoteza a fost formulată de Vasile Bogrea) nu știu cu ce argumente va fi fost respinsă, inclusiv de către autorii DEX-ului. Instructiv mi se pare însă altceva: colegul turcolog nu știa că românescul lui *cină* nu i s-a găsit etimologia și, fără să verifice, s-a convins că altcineva, înaintea sa, făcuse apropierea dintre cele două cuvinte.

Interesant mai e și alt aspect: într-un curs de istorie a sportului românesc se făcea mare caz de etimologia lui *oină*, pe care dicționarele dând-o «necunoscută», autorul cursului se credea îndreptățit s-a considere autohtonă și să tragă de aici concluzia că pe vremea lor Dacii jucau oina, făcându-se în continuare și o serie de presupuneri privitoare la vechimea și semnificația unor reguli ale oinei (e mai?, o teorie întreagă!) Ce se mai alege din aceste susțineri dacă se va confirma etimologia turcică a lui *oină*, probabil cuvânt cuman? Nu devenim ridicoli făcând din asemenea etimologii punctul de sprijin al cine știe cărei teorii? Ba bine că nu! De aceea, *deocamdată*, prudența celor care alcătuiesc dicționarele noastre mi se pare preferabilă optimismului avântat și riscant. De la această prudență nu ne vom abate însă prin introducerea, într-o serie de cazuri, a menționării «etimon (sau origine) probabil traco-dac», cu atât mai mult cu cât în DEX o serie de etimologii sunt deja date sub semnul probabilității (cf. *mână* ș.a.).

Pe bună dreptate acad. Ion Coteanu numește «aventuri etimologice» elucubrațiile, îndeosebi tracizante, ale unor obsedați de rezolvarea problemelor insolubile. Precum în alte domenii unii inventează câte un perpetuum mobile ori rezolvă cvadratura cercului, la fel și în domeniul lingvistic răsar pătimiși capabili să-ți descrie în detaliu cum vorbeau primii oameni sau, ceea ce le este, firește, mult mai ușor, să-ți descifreze taina limbii strămoșilor noștri Daci, ba chiar și a scrierii Dacilor. E întristător să vezi atâția oameni serioși bătând câmpii fără să-și dea seama c-o fac. Dar, vorba lui Caragiale: de ce să n-avem și noi faliții noștri?

Acceptând pentru lingvistica românească această problemă, a cuvintelor cu etimologie necunoscută, problemă ce urmează a fi studiată și rezolvată în limita faptelor, a posibilităților obiective deci, ne aflăm în situația de a reexamina și relațiile după care un cuvânt comun românei și vreunei limbi învecinate este considerat împrumutat *în* sau *din* română. De obicei s-a considerat că un cuvânt s-a împrumutat *din* română dacă acel cuvânt era de origine latină, dat fiind că limbile învecinate sunt, toate, neolatine. Așa, de pildă, *crăciun*, existent în română, maghiară, ucrainiană, bulgară și ruteană, este considerat românesc, împrumutat de celelalte limbi din română, unde provine din lat. *creationem*. Dar dacă acest cuvânt ar fi

fost în română păstrat din substratul traco-dac, lucru deci imposibil de demonstrat pentru majoritatea cuvintelor în această situație, ce lingvist ar mai fi considerat pe *crăciun* cuvânt românesc și nu slav sau maghiar? Așadar, avem în vedere următoarea situație teoretic posibilă: un cuvânt românesc din substrat, trecut în vreo limbă învecinată, a fost interpretat ca împrumut în română din acea limbă. (După unii, acesta ar fi cazul lui *a (se) gândi*, considerat în mod obișnuit ca împrumut din maghiară.) Posibilitatea teoretică de a se ivi asemenea situații ne *obligă* să reluăm discuțiile asupra unui mare număr de cuvinte considerate deocamdată împrumutate în română, fără o întemeiere teoretică bine precizată. Nu m-ar mira ca același cuvânt pe care dicționarele noastre îl dau ca împrumut dintr-o limbă sau alta să fie, în dicționarele acestor limbi, considerat ca împrumut din română. Situația aceasta rezultă și din ignorarea, ca problemă și categorie, a cuvintelor cu etimologie necunoscută, dar și din aceea că filologia românească a fost cel mai adesea dispusă să lase «să treacă de la ea», în chestiuni care o puteau face suspectă de partizanat naționalist. Căci există, în materie de relații lingvistice, o serie de prejudecăți false, care pot alimenta gustul unora pentru ierarhizări între națiuni, culturi, limbi ș.a.m.d.

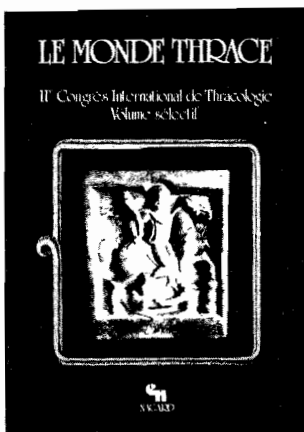
O asemenea prejudecată ar fi aceea că o limbă care împrumută cuvinte de la alta ar fi inferioară acesteia. Respingerea acestei prejudecăți, temeinic făcută, ne-ar lua prea mult timp și spațiu. Precizez însă numai două rezerve ce se pot face fără prea multe comentarii:

- dificultatea de a preciza în ce constă «superioritatea» unei limbi.

- faptul că adeseori cuvântul ce se împrumută întâlnește un echivalent, un sinonim în limba în care intră. Fără să se confunde cu acesta, «neologismul» și cuvântul neaș ajung să-și împartă zona de semnificație respectivă, introducând o distincție de nuanță pe care limba «sursă» nu e capabilă să o marcheze, încât, în termenii prejudecății înscrinate, se poate spune că prin împrumut adeseori limba «țintă» devine superioară celei din care a împrumutat.

Renunțând la asemenea prejudecăți și la precauțiile, excesive, de a nu acționa sub imperiul lor, vom putea corecta o serie de etimologii, chiar dacă acest plus de cunoaștere va lua forma paradoxală a unui spor de inventar la cuvintele cu etimologie necunoscută. Așadar, nu numai că o serie de cuvinte cu etimologie necunoscută își vor căpăta una, dar și altă serie de cuvinte, considerate azi cu etimologie cunoscută, ca provenind dintr-o limbă sau alta învecinate, va intra în cele din urmă în categoria cuvintelor cu etimologie necunoscută, din care multe vor putea fi considerate de *origine probabil autohtonă*, traco-dacă.

Totodată, prin această amplă acțiune de atentă cercetare a raporturilor limbii noastre cu alte limbi, îndeosebi învecinate, se va aduna o bună parte din materialul ce va fi cuprins într-un dicționar de care iarăși avem nevoie: dicționarul cuvintelor românești ce au pătruns în lexicul altor limbi. Dicționar util, printre altele, spre a ne cunoaște ceva mai bine pe noi înșine, acesta fiind și scopul ultim al etimologiei, al lingvisticii.

A apărut nu de mult în editura Nagard din Milano această importantă culegere de studii tracologice, reunind prețioase contribuții prezentate la București, cu ocazia celui de-al II-lea Congres Internațional de Tracologie, în septembrie 1981. Acest volum e publicat de Fundația Europeană Drăgan, sub îngrijirea Centrului de Cercetări Istorice Europene de la Veneția, care satisface astfel numeroasele cereri venite din partea celor care n-au putut participa la Congres. Cele trei volume de *Acte* tipărite la București au avut un tiraj cu totul insuficient și nici nu sunt complete (cum ne asigură redactorii în Prefață).

Volumul se deschide cu ampla panoramă semnată de Radu Vulpe asupra celor 25 de ani de studii tracologice în România. Urmează alte două texte de mare importanță, primul consacrat periodizării istoriei trace (A. Fol), iar celălalt stadiului actual al cercetărilor asupra limbii trace (Vl. Gheorghiev). Prof. dr. J.C. Dragan semnează un studiu despre antropogeneza multiplă și ciclizarea civilizațiilor. Prezintă un interes deosebit nu numai pentru specialiști ci și pentru publicul larg de intelectuali, intervențiile cu caracter de sinteză ai căror autori s-au ocupat

de geneza și evoluția romanității orientale (Em. Condurachi), de antropologie în aria tracă (O. Necrasov), de contribuția arheologiei la cunoașterea Tracilor nord-danubieni (M. Petrescu-Dâmbovița), de elenizarea și romanizarea Tracilor (G. Mihailov) sau de paleoetnologia tracă (R. Vulcănescu).

Desigur nu poate fi vorba, în această succintă prezentare, de a informa pe cititori asupra tuturor temelor abordate, căci volumul «Le Monde Thrace» reunește în 462 de pagini nu mai puțin de 53 de rapoarte și comunicări, reproduse în limba în care au fost ținute (franceză, engleză, germană și italiană).

Disciplinele reprezentate la Congres și deci și în acest volum sunt arheologia, epigrafia, istoria antică, numismatica, antropologia, istoria religiilor, etnologia, istoria folclorului, lingvistica. Menționăm detaliul că textele au fost tipărite în ordinea în care au fost citite la Congres, ședință după ședință.

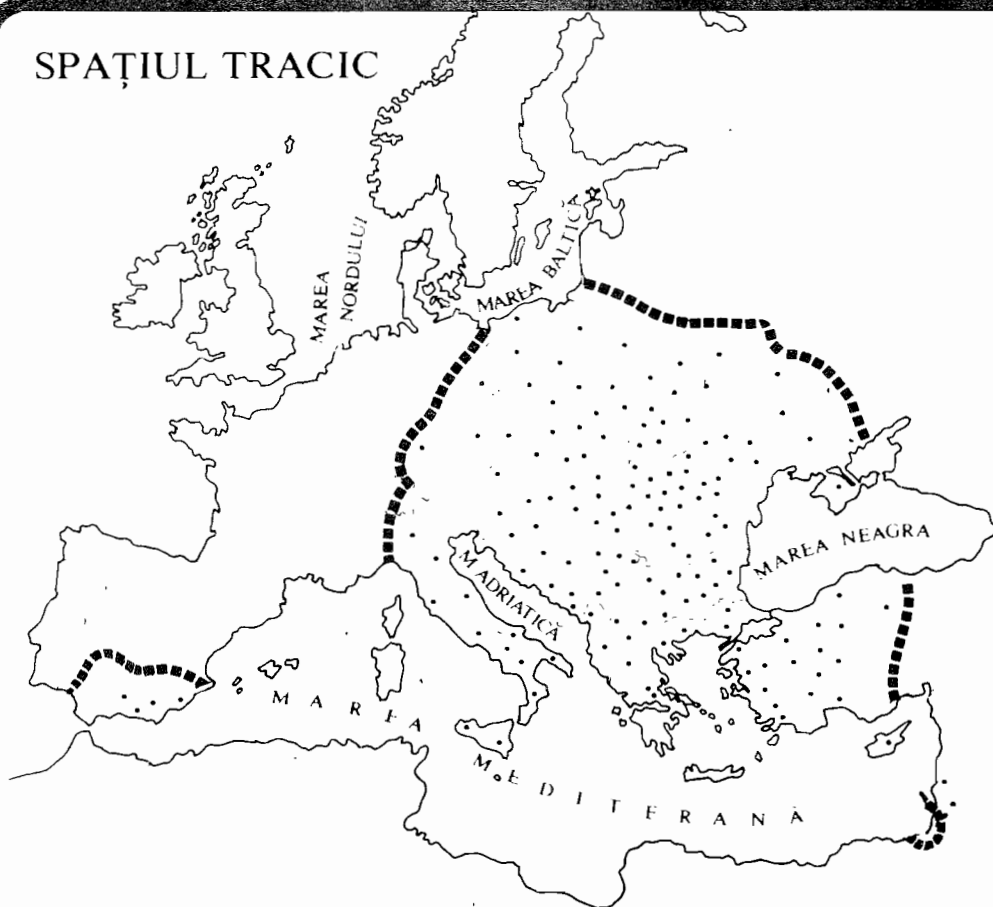
Prezentarea grafică a volumului este excelentă.

Semnalăm în sfârșit că ultimele pagini cuprind lista participanților cu adresele lor, informații a căror importanță nu mai trebuie subliniată.

Volumul prezentat apare în aceeași colecție - și ca atare în aceeași haină tipografică - ca și Actele Simpozioanelor Internaționale de Tracologie organizate de Fundația Europeană Dragan la Roma, în 1977 și 1979. La iarnă urmează să apară Actele celui de-al treilea Simpozion, ținut la Palma de Mallorca anul trecut și din lucrările căruia buletinul nostru continuă să publice fragmente, în traducere română.

Yvonne Giulea

SPAȚIUL TRACIC

Tracii sunt neamul cel mai numeros și mai răspândit din lume, după cel al Indienilor (Herodot)

<i>N. Copoiu și F. Olteanu: Hermeneutica tezaurului de la Pietroasa</i>	1
<i>F. Dumitrescu: Poezie</i>	5
<i>Șt. Pascu: Traco-Dacii în viziunea umaniștilor și iluminiștilor români</i>	6
<i>I. Coja: Riscurile hipercorectitudinii (III)</i>	8

NOI TRACII

Redactia: Via Larga 11, Milano

Direttore responsabile: Sabino d'Acunto
Direz. Foro Traiano 1/A Roma - Reg. Trib. Roma n. 17282 del 31.5.78
Rivista mensile - Spedizione in abbonamento postale gruppo terzo (70%)